

Ельвіра Чухрай

СЕНС ЖИТТЯ І ВЕЛИКІ ФІЛОСОФИ

Leach, S., & Tartaglia, J. (2018). *The Meaning of Life and the Great Philosophers*. Routledge: London, & New York

Серед відносно нещодавніх монографій, присвячених проблемі сенсу життя, привертає увагу приметна збірка статей «The Meaning of Life and the Great Philosophers». За зовнішніми ознаками вона нагадує енциклопедично-довідкове видання, і цей висновок має під собою підстави: статті є відносно короткими, чітко структурованими і вочевидь орієнтовані на відображення всіх тез видатних мислителів минулого, так чи інакше, на думку упорядників, пов'язаних із сенсожиттєвою проблематикою. До того ж, упорядники спеціально зазначають, що цільовою аудиторією видання є ті, хто поділяють їхню зацікавленість (р. хii), тобто не лише представники академічних кіл, але й усі небайдужі до питання про сенс життя.

Однак авторський склад, серед якого бачимо провідних світових дослідників проблеми сенсу життя (Кетрін Вілсон, Джон Котингем, Тедеус Метс, Джеймс Тарталья та інші) не залишає сумнівів у тому, що йдеться також про колективну монографію¹, яка є вагомим внеском у розвиток досліджень. Варто відзначити, що більшість авторів відомі також і як історики філософії, що зайвий раз доводить актуальність досліджень сенсу життя в історико-філософському аспекті.

Методологічна концепція збірки чітко формулюється вже а анотації: у книзі показано, «якою великі філософи минулого бачили відповідь на питання про сенс життя» (р. i). Упорядники мали на меті «більше дізнатися про те, що говорили великі філософи стосовно сенсу життя» (р. хii) і зробити цю інформацію доступнішою для всіх зацікавлених читачів. Отже, упорядники дотримуються універсалістського розуміння «сенсу життя», вважаючи це поняття застосовним до всіх епох.

Авторка цих рядків вже давно веде полеміку проти такого підходу, ставлячи йому на карб надмірну модернізацію філософської думки минулого. Утім, деякі з авторів збірки пропонують методологічні підходи, здатні пом'якшити цю виразу некритичність. Наприклад, Джон Котингем говорить про наявність «фундаментальних проблем вразливого становища людини», які, попри мнливість історичних ситуацій, «є такими, якими вони й були завжди» (р. 126). Ці проблеми втілюються у т.зв. «позачасових» формулюваннях, на кшталт «марнота марнот» тощо. Отже, відсутність у творах Декарта (Котингем написав розділ, присвячений саме Декартові) бодай одного виразу, який хоч віддалено можна перекласти як «сенс життя», для Котингема ще не означає, що Декартова думка на імпліцитному рівні не стосується питання про останню значущість (ultimate significance).

Зрештою, такий підхід можна вважати відносно прийнятним компромісом. Адже ніхто не ставить під сумнів пряму сюжетну «подібність», наприклад, між міркуваннями біблійного Когелета й відомим малюнком Чарлза А. Гілберта «Все марнота». Утім, що подібність, на мій погляд, немає підстав плутати з поняттєвою тотожністю: Когелет навряд чи мислив у категоріях «сенсу життя», як і всі інші мислителі, що не знали цього поняття (тобто – щонайменше до кінця XVIII ст.). Тому Котингемова формула опосередкованого долучення Декарта до «сенсожиттєвої» проблематики (не через саме поняття «сенс життя», а через загальніший, абстрактніший і, отже, слабше прив'язаний до конкретики тих чи тих історичних епох концепт «фундаментальних проблем» людського існування) виглядає методологічно доречнішою, ніж надто некритична позиція упорядників монографії.

© Е. Чухрай, 2019

¹ У багатьох статтях відчутним є відгомін провідних наукових полемік останнього часу, принаймні автори доволі чітко відзначають ті наукові підходи, прихильниками яких вони є, покликаючись на колеги, що дотримуються однакових із ними поглядів. Інколи полемічні компоненти явно присутні в тексті. До того ж, сам виклад матеріалу є не компіляцією, що десятки років переписується з підручника в підручник, а пропонує систематичне узагальнення найсучасніших досліджень, сформульоване провідними фахівцями. До того ж, упорядники вважають однією з провідних цілей збірки висвітлення важливих проблем, що нині є надбанням вузькофахових дискусій, а також критичний аналіз усталених стереотипів.

Книга складається з тридцяти п'яти розділів, присвячених, відповідно Конфуцієві, Будді, В'ясадеві, Сократові, Платонові, Діогеніві, Чжуанцзи, Аристотелеві, Епікурові, Когелетові, Секстові Емпірикові, Авіцені, Маймонідові, Томі Аквінському, Монтеневі, Декартові, Спінозі, Кантові, Шопенгаверові, К'єркегорові, Марксові, Мілові, Ніцше, Ортезі, Вітгенштайнові, Гайдегерові, Сартрові, Симоні де Бовуар, Симоні Вейль, Аєрові, Камю, Айріс Мердок, Фр. Фанонові й Ричардові Рорті. Наприкінці тому містить «Постскриптим: блакитна квітка» (рр. 274-283), присвячений виникненню, поширенню й змістовному наповненню поняття «сенс життя» наприкінці XVIII – на поч. XIX ст.

У передмові йдеться про легітимізацію самої постановки про сенс життя в сучасному англомоновому інтелектуальному контексті, що у XX столітті зазнав потужного впливу логічного позитивізму. Поширеність позбавленого гнучкості наукового раціоналізму, який тлумачить усі «ненаукові» поняття як псевдопроблеми, потребує роз'яснення меж наукового знання й потреб людського існування. Тож проблематика сенсу життя, що в певний час зазедве не зникла, у 80-х – 90-х рр.. XX ст. почала повертати втрачені позиції, а нині вважається цілком законним дослідницьким предметом. У передмові підкреслено, що йдеться про сенс життя як частину дебатів саме в аналітичній філософії, а не в літературних чи спіритуалістичних колах.

Важливе місце упорядники приділяють питанню про відбір персоналій для збірки. Зрештою, при складанні подібних ретроспективних проєктів проблема відбору завжди є гострою, оскільки включення чи не включення тих чи тих авторів іноді не легко пояснити. До того ж, упорядники зазначають, що перелік персоналій, сформований свого часу на основі змістовних критеріїв, було розмито й рандомізовано через відмову деяких авторів узятися за запропоновані їм теми. Тому в збірці немає статей про Боеція, Паскаля, Фіхте, Бертрана Расела та інші. (р. xii). Але можна погодитися з упорядниками в тому, що збірка, у решті решт, виявилася достатньо репрезентативною, а запропоновані матеріали є ґрунтовними і корисними для всіх, хто цікавиться питанням про сенс життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

- Bihan, B.L. (2019). The No-Self View and the Meaning of Life. *Philosophy East and West* 69(2), 419-438. [doi:10.1353/pew.2019.0033](https://doi.org/10.1353/pew.2019.0033)
- Caruso, G.D., & Flanagan, O. (Eds.). *Neuroexistentialism: Meaning, Morals, and Purpose in the Age of Neuroscience*. Oxford : Oxford UP.
- Kim, T.W. & Scheller-Wolf, A.J. (2019). Technological Unemployment, Meaning in Life, Purpose of Business, and the Future of Stakeholders. *Journal of Business Ethics*, 160(2):319-337. <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04205-9>
- Leach, S., & Tartaglia, J. (2018). *The Meaning of Life and the Great Philosophers*. Routledge: London, & New York. <https://doi.org/10.4324/9781315385945>

Одержано / Received 26.09.2019

Elvira Chukhrai

The Meaning of Life and the Great Philosophers

Review of Leach, S., & Tartaglia, J. (2018). *The Meaning of Life and the Great Philosophers*. Routledge: London, & New York.

Ельвіра Чухрай

Сенс життя і великі філософи

Огляд видання Leach, S., & Tartaglia, J. (2018). *The Meaning of Life and the Great Philosophers*. Routledge: London, & New York.

Elvira Chukhrai, Senior lecturer of Philosophy & Humanities Department at Vinnitsia National Technical University.

Ельвіра Чухрай, старший викладач кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету.

e-mail: elvica888@gmail.com